

SAMPROTAVIMAS APIE ŽMONIŲ NELYGYBĖS KILMĘ IR PAGRINDUS

Antroji dalis

[...]

Atskleidamas ir tirdamas užmirštus ir pamestus kelius, turėjusius žmogų iš prigimtinės būklės atvesti į pilietinę [...], kiekvienas atidus skaitytojas gali būti tik apstulbintas beribės erdvės, skiriančios šias dvi būkles. [...] žmogaus siela ir aistros, nepastebimai gadinamos, pakeičia, taip sakant, ir savo prigimtį; štai kodėl ilgainiui keičiasi mūsų poreikių ir malonumų objektai; štai kodėl pirminis pradas žmoguje palaipsniui išnyksta, ir visuomenė išminčiaus akims parodo sangrūdį tik nenatūralių žmonių ir veidmainiškų aistrų, kurios yra šių naujų santykių rezultatas ir neturi gamtoje jokio tikro pagrindo. Tai, ką mes čia sužinome mąstymo dėka, visiškai patvirtina ir stebėjimai: laukinis ir civilizuotas žmogus taip skiriasi savo dvasiniu pasauliu ir polinkiais, kad vieno didžiausia laimė antrąjį įstumtų į neviltį. Pirmasis trokšta tik taikos ir laisvės, jis tenori gyventi ir dykinėti, ir netgi stoiko sielos ramybė neprilygs laukinio begaliniam abejingumui visam kitam. Priešingai, pilietis, visada veiklus, liejantis prakaitą dirbdamas, kankinasi, siekdamas susirasti dar sunkesnių užsiėmimų; jis dirba iki pat mirties, jis netgi eina į mirtį, kad galėtų gyventi, arba atsisako gyvenimo, kad nusipelnytų nemirtingumą. Jis pataikauja kilmingiesiems, kurių nekenčia, ir turtingiesiems, kuriuos niekina; jis nieko negaili, kad nusipelnytų garbę jiems tarnauti; jis išdidžiai giriasi savo žemumą ir jų globa ir, didžiudamasis savo vergiška būkle, paniekinančiai kalba apie tuos, kuriems nelemta dalytis su juo šia būkle. [...] laukinis gyvena savyje, o žmogus, įpratęs gyventi visuomenėje, visada – už paties savęs; jis gali gyventi tik kitų nuomonėje, ir, taip sakant, tik ši nuomonė teikia jam egzistencijos pojūtį. Ne mano temos dalykas parodyti, kaip iš tokio polinkio atsiranda abejingumas gėriui ir blogiui greta tokių gražių samprotavimų apie moralę; kaip viskas sutapatinama su daiktų išore ir kaip dėl to viskas tampa veidmainiška ir dirbtina – garbė, draugystė, dorybė ir dažnai netgi ydos, nes žmonės pagaliau sužinojo paslaptį, kaip jų dėka išgarsėti, – žodžiu, kaip, įpratę nuolat kitus klausinėti, kokie mes esame, ir niekada nesiryždami paklausti to savęs pačių, mes dabar, nepaisant filosofijos, humaniškumo, mandagumo ir aukštų principų gausumo, turime vien tik išorę, apgaulingą ir tuščią išorę: garbę be dorybės, protą be išminties ir malonumus be laimės. Man pakako įrodyti, kad ne tokia buvo pirmą kartą žmogaus būklė ir kad vien tik visuomenės dvasia ir jos pagimdyta nelygybė taip pakeičia ir sugadina mūsų prigimties polinkius.

Aš stengiausi atskleisti nelygybės kilmę ir vystymąsi, politinių bendrijų susikūrimą ir jų kvailą pritaikymą, remdamasis žmogaus prigimtimi, pasitelkęs į pagalbą tik vieną švyturį – protą – ir nepriklausomai nuo šventųjų dogmų, suteikiančių aukščiausiai valdžiai dieviškosios teisės sankciją. Iš to, kas pasakyta, aišku, kad nelygybė, beveik nepastebima prigimtinėje būklėje, mūsų sugebėjimų ir žmogaus proto pasiekimų sąskaita stiprėja ir auga, kol pagaliau, įvedus nuosavybę ir įstatymus, tampa tvirta ir teisėta. Iš to taip pat aišku, kad dvasinė nelygybė, įvedama vien tik pozityvia teise, visada prieštarauja prigimtinėi teisei [...]; šis skirtumas pakankamai ryškiai parodo, ką mes šiuo atžvilgiu turime manyti apie visose civilizuotose tautose viešpatuojančią nelygybę, nes, kad ir kaip mes apibrėžtume

prigimtinį įstatymą, jam aiškiai prieštarauja, kad vaikas įsakinėtų seniui, kvailys vadovautų išmintingam žmogui ir kad saujelė žmonių skęstų pertekliuje, o alkana masė neturėtų pačių būtiniausių dalykų.

Perspausdinta iš: Ruso Ž. Ž., *Rinkiniai raštai*, parengė Antanas Rybelis, iš prancūzų kalbos vertė Laurynas Algimantas Skūpas, Vilnius: Mintis, 1979, p. 101–109, 123–133.

Skaitmeninta iš: Žanas Žakas Ruso, „Samprotavimas apie žmonių nelygybės kilmę ir pagrindus“, *Filosofijos istorijos chrestomatija*, Vilnius: Mintis, 1987, p. 341–343.